

TÁRSADALMI ELÍTÉLÉS ALÁ ESŐ MAGATARTÁSOK ELŐFORDULÁSAINAK TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEI (II.)

DR. ANDORKA RUDOLF — CSEH-SZOMBATHY LÁSZLÓ — DR. VAVRÓ ISTVÁN

A tanulmány első részében (*Statisztikai Szemle* 1968. évi 1. sz. 43—54. old.) azokat a megfontolásokat ismertettük, amelyek alapján az öngyilkosságok, az ember ellen elkövetett bűncselekmények és az alkoholizmus alakulását egy tanulmány keretében vizsgálhattuk, majd az öngyilkosságok előfordulásában tapasztalható regionális különbségekkel foglalkoztunk. Az öngyilkosság esetében arra az eredményre jutottunk, hogy az egyes megyék öngyilkossági gyakoriságai közötti különbségek okát elsősorban az ott élő népesség speciális öngyilkossági hagyományaiban kell keresnünk. Nézzük ezután, hogy mennyiben hasonló és mennyiben eltérő a helyzet az ember ellen elkövetett bűncselekmények és az alkoholizmus területi eloszlása tekintetében.

A BŰNÖZÉS TERÜLETI ELOSZLÁSÁNAK SAJÁTOSSÁGAI

A bűnözés gyakoriságában fennálló területi eltérés a kriminológiai és kriminálstatisztikai irodalomban is jól ismert jelenség. A kérdést a hazai és külföldi szakirodalomban több évtizede számos mű érinti, mégis a hazai irodalomban elenyésző az olyan tanulmányok száma, amelyek e problémát részletesebben vizsgálják. Az egyik ilyen tanulmány, mely *Hacker Ervin* tollából jelent meg,²² csupán a városi és falusi bűnözés közötti különbségeket érinti. A területi eltérés problémáival *Auer György* cikke foglalkozik²³ a kérdés súlyát megillető részletességgel. A területi eltérések demográfiai-szociológiai és gazdasági hátterét vizsgálva próbál magyarázatot adni a bűnözés e szembeszökő jelenségére. A kérdést később megjelent kriminológiai tanulmányok is érintik,²⁴ de részletesen ezek sem tárgyalják.

A kriminálstatisztikai adatok tanulmányozása során megállapíthatjuk, hogy a területi eltérések nagysága büntetlenként változik ugyan, de valamennyi cselekménynél kimutatható, és az adatok e tekintetben meglehetősen nagy stabi-

²² *Hacker Ervin*: Magyarország kriminalitása az 1925—1934. években. *Magyar Statisztikai Szemle*. 1937. évi 8.sz. 741—753. old.

²³ *Auer György*: A bűnözés területi megoszlása az 1929—1938. évtizedben, *Magyar Statisztikai Szemle*. 1944. évi 9—12. sz. 453—462. old.

²⁴ Így például *Csonka József — dr. Vavró István*: Az alkoholizmus és a bűnözés. (*Statisztikai Szemle*. 1965. évi 8—9. sz. 832—839. old.), valamint *Csonka József — dr. Vavró István*: Egy kriminálstatisztikai vizsgálat eredményei (*Statisztikai Szemle*. 1966. évi 5. sz. 463—473. és 6. sz. 607—628. old.).

litásra utalnak. Az eltérések nagyságára számos tényező hat, melyek közül figyelembe kell venni a technikai jellegűeket is, nevezetesen azt, hogy az adatgyűjtés a bűnüldöző munka melyik (rendőrségi, ügyészségi, bírósági) szakaszában történik, milyen cselekményekre terjed ki, és időben milyen terjedelmű. Az így keletkezett eltérések azonban nagyságrendjüknel fogva elhanyagolhatók, és a különbségeket semmiképpen nem magyarázzák, ezért azok vizsgálatánál teljes mértékben figyelmen kívül hagyhatjuk őket.

Jelen tanulmányunkban a bírósági statisztikának a jogerősen elítéltekre vonatkozó adataira kívánunk támaszkodni. Kriminológiai vizsgálatok végzésére ezek az adatok a legalkalmasabbak, a bűnüldözési és bírói gyakorlatban fellelhető esetleges ingadozások hatása ugyanis itt érződik a legkevésbé.

A továbbiakban nem valamennyi büntett előfordulásának gyakoriságával foglalkozunk, hanem csupán három büntettfajta miatt elítélteknél tapasztalható területi különbségek hátterét vizsgáljuk. A vizsgálat céljára olyan büntetteket választottunk ki, melyeknek elkövetési lehetőségei az egész országban többé-kevésbé azonosak, és nem befolyásolják olyan körülmények, melyeknek torzító hatását a vizsgálat során csökkenteni vagy kizárni nem lehet. Az általunk megfigyelt három büntett típus az *emberölés*, a *szándékos testi sértés* és a *hivatalos személy elleni erőszak*.²⁵ Azért esett a választásunk e három büntettre, mert az előbb említetteken túlmenően

a) feltételezésünk szerint azonos magatartás három különböző megnyilvánulási formájáról van szó,

b) e három büntett és a tanulmányban érintett másik két deviáns magatartás, az alkoholizmus és az öngyilkosság között egyedi eseteknél határozottan megállapítható kapcsolat van,

c) ezeknél a büntetteknél az alkoholfogyasztással összefüggő cselekmények aránya az átlagosnál lényegesen magasabb.

A vizsgálat során először azt ellenőriztük, hogy a három cselekménytípus között van-e olyan kapcsolat, amelynek alapján azonos magatartás különféle megnyilvánulási formájának tarthatjuk őket. Ebből a célból összehasonlítottuk az elítéltek megyénkénti gyakoriságát, és a megyéket a gyakoriság szerint büntettenként rangsoroltuk. A gyakoriság kiszámításánál a 15 éven felüli lakosságot vettük figyelembe. A büntetőjogi felelősségrevonás alsó határa 1962. július 1 előtt a 12., azután a 14. életév volt, ezért az e kornál fiatalabb népességet mint büntetőjogi szempontból irreleváns tömeget nem vettük figyelembe; a már felelősségre vonható, de 15 éven aluli lakosság figyelembevételének a számításoknál történő mellőzésének technikai okai voltak. Meg kell azonban jegyezni, hogy az e korcsoportba tartozó elítéltek száma olyan csekély, hogy a gyakorisági számításnál mellőzésük semmiféle változást nem okozott. Az általunk felhasznált statisztikai anyag az 1960—1965. évek adatait tartalmazza. Ennél hosszabb időszak figyelembevétele azért nem látszott célszerűnek, mert olyan körülmények hatottak volna zavarólag (1956-os események, a bírói gyakorlat változása, közkegyelmi rendelkezések stb.), amelyek torzító hatásának korrigálására nincs lehetőség.

A vizsgálat során az egyes megyékre vonatkozó előfordulási gyakoriságok kiszámításánál némileg eltért eljárásunk attól, amit az öngyilkosságok összehasonlító vizsgálatánál követtünk: technikai okokból lehetetlen volt a megyei

²⁵ A Btk. hatálybalépése, 1962. július 1 előtt hatóság és hatósági közeg elleni erőszak.

jogú városok adatainak különválasztása a környező megyétől, s így ez esetben a baranyai, borsodi, csongrádi és hajdú-bihari adatok a négy nagyváros adatait is magukban foglalják.

A fenti szempontok figyelembevételével összeállított gyakorisági rangsor a következő.

5. tábla

*A megyék rangsora a vizsgált büntettek miatt elítéltek gyakorisága alapján**

Megye	Az emberölés	A testi sértés	A hivatalos személy elleni erőszak	A megyék rangsora		
				az emberölés	a testi sértés	a hivatalos személy elleni erőszak
				gyakorisága alapján		
gyakorisága** (százszázalék)				gyakorisága alapján		
Borsod-Abaúj-Zemplén	9,1	148,0	12,7	1	2	10
Bács-Kiskun	8,4	109,5	13,1	2	10	9
Szabolcs-Szatmár	7,2	161,6	17,1	3	1	2
Baranya	7,0	123,1	14,7	4	6	5
Pest	6,5	114,7	14,4	5	7	6
Komárom	6,2	113,2	12,1	6	8	14
Hajdú-Bihar	5,3	125,6	16,3	7	5	3
Tolna	4,9	88,0	12,4	8	17	11
Nógrád	4,8	138,8	17,6	9	3	1
Fejér	4,7	94,1	15,9	10	13	4
Veszprém	4,7	105,7	13,7	11	11	8
Zala	4,3	101,4	8,9	12	12	19
Heves	4,0	128,2	12,2	13	4	13
Szolnok	4,1	90,6	9,3	14	16	18
Budapest	3,9	70,5	14,0	15	20	7
Somogy	3,6	112,2	12,4	16	9	12
Csongrád	3,1	78,8	9,4	17	19	17
Békés	2,9	84,3	7,7	18	18	20
Győr-Sopron	2,7	94,1	11,3	19	14	16
Vas	2,4	93,7	11,3	20	15	15

* Baranya megye Pécs, Borsod-Abaúj-Zemplén megye Miskolc, Csongrád megye Szeged, Hajdú-Bihar megye Debrecen adatait is magában foglalja.

** 1960—1965. évek átlaga.

A rangsorok közötti korrelációs számításoknál a következő eredményeket kaptuk: az emberölés és a testi sértés előfordulásának korrelációs együtthatója 0,6865, az emberölés és a hivatalos személy elleni erőszaké 0,6135, a testi sértés és a hivatalos személy elleni erőszaké pedig 0,5925. Az elvégzett számítások tehát igazolták azt a feltételezésünket, hogy az előfordulás gyakorisága szempontjából e büntettek között kapcsolat van, léteznek olyan tényezők, melyek e cselekmények együttes előfordulásának irányába hatnak. A kiválasztás természetesen nem jelenti azt, hogy a Büntető Törvénykönyvben szankcionált egyéb erőszakos büntettek elkövetésénél nem lehettek fel az általunk vizsgált büntettekkel közös vonások, ezek a büntettek azonban megítélésünk szerint mind motiváció, mind a jogvéde érdek szempontjából oly távol állnak a kiválasztott büntettektől, hogy közös elemzésük semmivel nem lenne indokolható. Ezen feltételezésünket az idevonatkozóan végzett számítások igazolták is; a kapott korrelációs együtthatók az együttes előfordulásra utaló kapcsolat meglétét két esetben cáfolják (emberölés-garázdaság 0,204, emberölés-erőszakos nemi közösülés

0,397), egy esetben az együttható kedvező értéket mutat ugyan (emberölés-rablás 0,605), de a rablás miatt elítéltek alacsony száma miatt ezt a kapcsolatot elemzésre alkalmasnak nem tekinthetjük.

Mielőtt a vizsgált bűncselekmények területi különbségeinek okait vizsgálnánk, meg kell állapítanunk, hogy e különbségek mennyire stabilak. Ha ugyanis évről évre változó irányú eltérésekkel állunk szemben, indokolatlan a különbségeket a népesség struktúrájából vagy kultúrájából levezetni.

Technikai okokból a változások irányának mérésére a testi sértések idősorát vettük alapul. A megyéknek az elítéltek gyakorisága szerinti sorrendjét évenként elkészítve az alábbi táblát kaptuk.

6. tábla

A megyék rangsora a testi sértés miatt elítéltek gyakorisága szerint

Megye (főváros)	1960.	1961.	1962.	1963.	1964.	1965.	Átlag
	évben						
Baranya	9	5	6	4	5	6	6
Bács-Kiskun	12	9	12	12	15	4	11
Békés	17	18	15	15	17	19	18
Borsod-Abaúj-Zemplén ...	4	2	2	1	2	2	2
Csongrád	19	19	17	17	16	12	19
Fejér	10	10	9	19	20	18	13-14
Győr-Sopron	16	15	20	8	13	10	13-14
Hajdú-Bihar	5	6	7	6	3	3	5
Heves	3	7	5	2	6	8	4
Komárom	14	14	3	10	12	5	8
Nógrád	1	3	1	3	4	7	3
Pest	8	4	8	13	8	11	7
Somogy	7	8	11	14	7	9	9
Szabolcs-Szatmár	2	1	4	5	1	1	1
Szolnok	13	12	19	16	14	16	16
Tolna	15	11	16	18	18	15	17
Vas	18	17	13	9	9	17	15
Veszprém	11	13	10	7	10	13	10
Zala	6	16	14	11	11	14	12
Budapest	20	20	18	20	19	20	20

Az átlagként kapott sorrendnek megfelelő rangsor — az előforduló kisebb ingadozások ellenére — stabilnak tekinthető, mert az egyes évek rangsora az átlagostól nem tér el lényegesen. Ezt bizonyítják az alábbiak. A rangsort négy csoportra osztva a következők állapíthatók meg:

1. Az átlag alapján kapott sorrendben első helyen álló Szabolcs-Szatmár megye három évben szerepel az első helyen, egyszer második, és valamennyi vizsgált évben az első csoportban van.

2. Az átlag alapján második Borsod-Abaúj-Zemplén megye egy alkalommal az első, négy alkalommal a második, egyszer a negyedik helyen szerepel.

3. Az átlag alapján harmadik Nógrád megye két évben az első, két esetben a harmadik és egy esetben a második csoportban szerepel.

4. Az összesítésben negyedik helyen álló Heves megye háromszor szerepel az első és háromszor a második csoportban, az összesítésben ötödik Hajdú-Bihar megye háromszor az első és ugyanannyiszor a második csoport tagja.

Összefoglalva megállapítható, hogy az átlag alapján a rangsor 1—5. helyén szereplő megyék részvételi aránya az első és második csoportban 23:7 az első csoport javára.

Hasonló stabilitás figyelhető meg a rangsor utolsó 5 helyén szereplő megyéknél is:

1. A rangsorban az összesítés alapján utolsó Budapest a vizsgált években négy alkalommal szerepel az utolsó, egy esetben az utolsó előtti helyen.

2. A rangsorban utolsó előtti Csongrád megye a megfigyelt hat év közül ötször az utolsó csoportban található, és csak egy alkalommal szerepel a harmadik csoportban.

3. A 18. helyen szereplő Békés megye hat esetből négyszer az utolsó és kétszer az utolsó előtti csoport tagja.

4. A 16. és 17. helyen álló Szolnok és Tolna megye három alkalommal az utolsó és ugyanannyiszor az utolsó előtti csoportban kap helyet.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a rangsor végén elhelyezkedő megyék elítélteinél az évenkénti gyakoriság alapján felállított sorrend a rangsor elején tapasztalhatóhoz hasonló stabilitást mutat, és a rangsor 16—20. helyén szereplő megyék részvételi aránya az utolsó és az utolsó előtti csoportban 21:9 arányú eltérést mutat az utolsó csoport javára.

Ezután azt vizsgáltuk, hogy a bűnözés gyakoriságában mutatkozó eltérések mennyiben magyarázhatók az adott terület népességének strukturális jellegzeteségeivel. E célból először a *népesség korösszetétele* és a *bűnözés gyakorisága* közötti kapcsolatot vizsgáltuk.

Azért foglalkoztunk először ezzel, mert a kriminológiai és kriminálstatisztikai irodalomban közismert a bűnözés és az életkor közötti kapcsolat: a bűnözők inkább a fiatalabb korcsoportokból kerülnek ki. Különösen így van ez az általunk vizsgált cselekményeknél, mert az idevonatkozó vizsgálatok bizonyítják, hogy e büntett-kategóriák elkövetői között a fiatalabb korosztályhoz tartozók aránya meghaladja az elítéltek átlagánál tapasztalt arányt. Kézenfekvőnek látszott tehát a feltételezés: az e bűncselekmények területi eltéréseit alakító tényezők között a korstruktúrának is kimutatható szerepet kell kapnia. Ezen esetleges összefüggés megállapítása céljából számításokat végeztünk. A számításoknál a 15—39 év közötti népesség lakosságon belüli aránya alapján rangsoroltunk. (A negyven éves és idősebb népességet ennél a számításnál azért hagytuk figyelmen kívül, mert ezek jelentősége a bűnözésen belül csökkent, és nyilvánvaló, hogy a megyék közötti különbségnek még szembetűnőbbnek kell lennie, ha a számításoknál csak a bűnözés alakulásánál különös jelentőséggel bíró, a 15—39 éves korcsoportba tartozó népességet vesszük alapul.) A rangsort összehasonlítottuk a bűnözés gyakorisága alapján képezett megyei rangsorral, majd korrelációs számítását végeztünk.

Az elvégzett számítások azonban a hipotézis helyességét nem támasztották alá: a bűnözés ezen ágában a korstruktúra a területi eltérések kialakításában nem játszik szerepet; a lakosság korösszetétele és az elítéltek számának gyakorisága közötti összefüggés nem látszik kimutathatónak (a korrelációs együttható 0,2352).

A kriminológiai vizsgálatok és az idevonatkozó kriminálstatisztikai adatok szerint a közbűnös bűntettek miatt elítélteknek mintegy háromnegyede férfi, az általunk vizsgált bűntettek tettesei között pedig a férfiak aránya még ennél is magasabb. Ezért a következő feltételezés az volt, hogy azokban a megyékben,

ahol a bűnözés szempontjából leginkább jelentőséggel bíró korcsoportba tartozó *férfiak aránya* magasabb, ott magasabb lesz a vizsgált büntettek miatt elítéltek gyakorisága is. Ezért e megyéket a 15—39 éves férfiak összlakosságon belüli százalékos aránya szerint rangsoroltuk, és ezt a rangsort összehasonlítottuk a bűnözés intenzitását mutató megyei rangsorral.

Megállapítottuk, hogy a két rangsor egymástól több helyen jelentősen eltér. Így például a bűnözés intenzitása szempontjából vezető Szabolcs-Szatmár megye a 15—39 éves korcsoportba tartozó férfiak lakosságon belüli százalékos arányát tekintve az utolsó helyen áll, míg a legnagyobb 15—39 éves korcsoportba tartozó férfiarányt mutató megye, Komárom a bűnözés intenzitását tekintve csupán a kilencedik. A két jelenség közötti kapcsolatot mutató korrelációs együttható is az összefüggés hiányára mutat (0,1450).

A bűnözés és a családi állapot összefüggéseinek ismeretében célszerűnek látszana megvizsgálni, kimutatható-e összefüggés a bűnözés alakulásának területi különbségei és az adott területen élő népesség *családi állapot* szerinti megoszlása között. A kriminológiai vizsgálatok ugyanis egyértelműen bizonyítják a rendezett családi viszonyok, ezenbelül is elsősorban a házasság kriminalitást csökkentő hatását. Jelen tanulmányban ilyen összehasonlítás elvégzésére nem volt lehetőség. A rendelkezésünkre álló adatok ugyanis a népességnek csak a jogi kategóriák szerinti megoszlását tartalmazzák, a tényleges helyzet szerintit nem, márpedig tudjuk, hogy a jogi és a tényleges helyzet az esetek bizonyos hányadában nem egyezik (például a jogilag házasnak minősülő ténylegesen külön él, sőt, más, esetleg szintén házasnak minősülő személlyel él házasságon kívüli életközösségben stb.), és a bűnözés szempontjából éppen ezekbe a rendezetlen kategóriákba tartozóknak van a legnagyobb jelentőségük. A népesség összességére vonatkozó ilyen adatok hiányában az összefüggés vizsgálatától tehát el kellett tekinteni.

Megállapításaink szerint nem magyarázhatók a területi differenciák a népesség *foglalkozási* különbségeivel sem. Kriminológiai megfigyelések utalnak ugyan arra, hogy az általunk vizsgált cselekmények intenzitása a mezőgazdasági népességen belül az átlagnál magasabb, ennek következtében tehát magasabb azokon a területeken, ahol a mezőgazdaságban foglalkoztatottak lakosságon belüli aránya az átlagot meghaladja, mi azonban számításaink alapján ezt a feltevést nem látjuk indokoltnak. A feltételezés ellenőrzése céljából összehasonlítottuk a megyék bűnözési intenzitását és a mezőgazdasági népesség százalékos arányát. A nemek bűnözésen belüli szerepének ismeretében a kereső férfiak százalékos megoszlását vettük alapul, és a megyéket a területükön levő kereső férfiak közül a mezőgazdaságban foglalkoztatottak százalékos aránya szerint rangsoroltuk. A kapott együttható (—0,2231) azonban nem utal kimutatható összefüggésre.

Röviden összefoglalva a tapasztalatokat megállapíthatjuk, hogy a bűnözés területi eltéréseire a vizsgált területek népességstruktúrájában tapasztalható eltérések nem szolgálnak magyarázattal. A vizsgált demográfiai és bűnözésgyakorisági különbségek területi eltérései között nem állapítható meg olyan kapcsolat, amely arra utalna, hogy az utóbbiak alakulását az előbbi kimutathatóan befolyásolná.

Hátramarad még annak megvizsgálása, hogy nincs-e valamilyen összefüggés az öngyilkosságok és az erőszakos bűncselekmények, elsősorban az emberölések előfordulása között.

A szociológiai és szociálpszichológiai irodalomban számos mű található, amelyek az öngyilkosság és emberölés között valamilyen formában összefüggést

keresnek. A kutatások kiindulási pontjuk szerint két csoportra oszthatók, és kiindulásuktól függően homlokegyenest ellenkező eredményre jutnak. Az első irányzat mind a két jelenséget a társadalmi dezorganizálódás jelének tekinti, és ebből adódólag a kettő előfordulása között pozitív korrelációt tételez fel. Ez a felfogása Cavannak és Schmidnek.²⁶ Konkrét vizsgálatok csak részben igazolták a nézeteket: egyes nagyvárosokban megállapítható volt, hogy az öngyilkosságok és az erőszakos bűncselekmények előfordulása azonos városrészekbe koncentrálódik,²⁷ viszont *Porterfield* az Egyesült Államok 48 államának és 86 kiemelt városának öngyilkossági és emberölési adatait elemezve a kettő előfordulása között egyenesen negatív korrelációt állapított meg.²⁸

Porterfield eredményei a másik irányzat nézeteit látszanak igazolni. Ez irányzat legfőbb képviselői *Henry* és *Short*. Szerintük mind az öngyilkosság, mind az emberölés agresszív cselekedetek, amelyek a frusztrációra vezethetők vissza, arra, hogy az ember önkifejtésében leküzdhetetlen akadályokba ütközik, megghiúsítva látja küzdelmét bizonyos célok elérésére. Azt, hogy a frusztráció okozta agresszió milyen formában nyer kifejezést, az egyes emberekre nehezedő külső korlátozások döntik el: minél erősebbek e korlátozások, annál inkább válnak külső személyek az agresszió tárgyává. A két agressziós cselekmény tehát bizonyos értelemben helyettesíti egymást, és vagy az egyik, vagy a másik kerül előtérbe a külső korlátozások erősségétől függően.²⁹ *Henry* és *Short* tételüket különböző státusú csoportok öngyilkossági és emberölési gyakoriságainak összehasonlításával kívánták igazolni, területi egységek megfelelő arányszámainak egybevetésével nem foglalkoztak.

A magyarországi megyék adatainak összehasonlítása nem támasztotta alá sem az egyik, sem a másik irányzat hipotézisét. Az öngyilkossági és emberölési gyakoriságok alapján elkészített rangsorok között egészen alacsony, nem szignifikáns pozitív korreláció volt megállapítható ($r = +0,1871$).³⁰ Ez az eredmény, úgy véljük, nem jogosít fel bennünket arra, hogy akár az egyik, akár a másik feltevést végérvényesen elvessük, viszont figyelmeztet arra, hogy mennyire indokolatlan csupán egy kiemelt tényezővel magyarázni olyan komplex jelenségeket mint amilyen akár az öngyilkosság, akár az emberölés. A társadalmi dezorganizálódásnak vagy az egyéni frusztrációnak mindegyiknél feltétlenül szerepe van, e faktorok azonban a társadalmi élet bonyolult szövedékében más tényezőktől annyira befolyásolva hatnak, hogy az öngyilkosság vagy emberölés nagyobb csoportokra számított gyakoriságainak különbségei aligha vezethetők vissza akár az egyik, akár a másik tényezőre.

TERÜLETI KÜLÖNBSÉGEK AZ ALKOHOLIZMUS ELTERJEDTSÉGÉBEN

Az alkoholizmus elterjedtségének területi különbségeit nem tudjuk az alkoholisták számára vonatkozó közvetlen adatokkal mérni, mert nincsenek ilyen adataink sem az egész országra, sem pedig az egyes megyékre és városokra nézve. Az alkoholisták számát szokták azonban becsülni az ún. *Jellinek-féle*

²⁶ R. S. Cavan i. m., C. F. Schmid i. m.

²⁷ Lásd: C. F. Schmid — M. D. Van Arsdol: Completed and Attempted Suicides. *American Journal of Sociology*. 1955. évi 2. sz. 273—283. old.

²⁸ A. L. Porterfield: Indices of Suicide and Homicide by States and Cities. *American Sociological Review*. 1949. évi 4. sz. 481—490. old.

²⁹ A. T. Henry — J. F. Short jr.: Suicide and Homicide. Free Press. Glencoe. 1954.

³⁰ Az öngyilkossági és emberölési gyakoriságok összehasonlításához az öngyilkossági gyakoriságokat átszámítottuk: Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád és Hajdú-Bihar megye esetében figyelembe vettük Pécs, Miskolc, Szeged és Debrecen népességét és az e városokban elkövetett öngyilkosságokat is.

összefüggéssel, mely azon a feltételezésen alapszik, hogy a májzsugorodásban meghaltak arányszáma összefüggésben van az alkoholizmus elterjedtségével, mert ezeknek a haláleseteknek egy részét az alkoholizmus okozza.³¹

Az összes magyar alkoholista számát (1958-ban) dr. Vukovich György 72 200-nak becsülte a Jellinek-féle képlet felhasználásával. Eszerint százezer 20 éven felüli lakosra 730 alkoholista jut.³²

A területi különbségek vizsgálatához azonban nem kell az alkoholista abszolút számát megyénként és városenként megbecsülni, elég abból a feltételezésből kiindulnunk, hogy a Jellinek-féle összefüggés alap gondolata helyes: ahol nagyobb a májzsugorodásban meghaltak arányszáma, ott több az alkoholista. A továbbiakban az 1956—1965. évi átlagos májzsugorodási halálozási arányszámot (7. tábla) tekintjük az alkoholizmus jellemzőjének. Ennek alapján vizsgáltuk, hogy

1. az alkoholizmust milyen gazdasági és társadalmi okokkal lehet összefüggésbe hozni,

2. milyen kapcsolat van az alkoholizmus és az előbbieken elemzett két deviáns magatartás — az öngyilkosság és egyes erőszakos bűncselekmények — között.

Az öngyilkosságok és az erőszakos bűncselekmények területi eloszlásának vizsgálatától eltérően itt nem foglalkoztunk a népesség demográfiai sajátosságai és az alkoholizmus előfordulása közötti kapcsolatok elemzésével: ennek oka, hogy az alkoholista demográfiai szempontok szerinti megoszlásáról még csak közvetett adataink sincsenek, s így nem áll módunkban az esetleges összefüggésekre hipotéziseket felállítani.

Az alkoholizmus okaira számtalan elméletet dolgoztak ki, próbáltak meg igazolni és cáfoltak meg. Magyarították biokémiai okokkal (például B-vitaminhiánnyal,³³ hiányos táplálkozással³⁴), fiziopatológiai okokkal (például bizonyos agyi jellegzetességekkel³⁵), különböző lélektani okokkal (például a freudisták erős gyermekkori orális hatásokkal, az anya túlságosan kényeztető vagy uralkodó magatartásával³⁶), mások kisebbségi érzéssel,³⁷ kulturális és társadalmi tényezőkkel (a társadalomban elfogadott normarendszerrel, amely az alkoholfogyasztást nyíltan vagy burkoltan helyesli vagy az első alkoholfogyasztás kulturálisan meghatározott körülményeivel³⁸), végül gazdasági okokkal (a bor- és egyéb szeszital-termelők és -kereskedők érdekeivel). A legvalószínűbbnek az a nézet látszik (amelyet többek között Jones³⁹ képvisel), hogy az alkoholizmus kialakulásában többfajta — lélektani és társadalmi — tényező együtt hat.

³¹ A Jellinek-féle képletre vonatkozóan lásd: E. M. Jellinek: The phases of alcoholic addiction. WHO Technical Report Series. No. 48. 1952.; D. J. Pittman, Ch. R. Snyder (szerk.): Society, culture and drinking patterns. (New York. Wiley. 1962. 311—329. old.) c. kötetben M. Keller: The definition of alcoholism and the estimation of its prevalence.

³² Dr. Vukovich György: Az alkoholizmus egyes demográfiai és szociális jellemzői. Demográfia. 1961. évi 2. sz. 211—244. old.

³³ R. J. Mardones: On the relationship between deficiency of B-vitamins and alcohol intake in rats. Quarterly Journal of Studies on Alcoholism. 1951. évi 4. sz. 563—575. old.

³⁴ R. J. Williams — L. H. Berry — E. Beerstecher: Biochemical individuality. III. Genotropic factors in the etiology of alcoholism. Archives of Biochemistry and Biophysics. 1949. évi 3. sz. 275—290. old.

³⁵ S. C. Little — M. McAvoy: Electroencephalographic studies in alcoholism. Quarterly Journal of Studies on Alcoholism. 1952. évi 1. sz. 9—15. old.

³⁶ P. R. Knight: The psychodynamics of chronic alcoholism. Journal of Nervous and Mental Diseases. 1937. évi 8. sz. 538—548. old.

³⁷ A. Adler: The individual psychology of the alcoholic patient. Journal of Criminal Psychopathology. 1941. évi 74—77. old.

³⁸ A. D. Ullman: The psychological mechanism of alcohol addiction. Quarterly Journal of Studies on Alcoholism. 1952. évi 4. sz. 602—607. old.

³⁹ H. Jones: Alcoholic addiction. A psycho-social approach to abnormal drinking. Tavistock Publications. London. 1963. 209 old.

Vizsgálatunkban feltételeztük, hogy vannak bizonyos lélektani tényezők és élmények, amelyek az embert az alkoholizmusra „hajlamossá” teszik, de hogy az illető tényleg alkoholistává válik-e (vagy más kiutat keres ebben a helyzetben), az nagymértékben függ társadalmi, gazdasági és kulturális hatásoktól. Ezeknek kutatásában segítséget nyújthat az alkoholizmus területi különbségeinek és a feltételezett hatások területi különbségeinek összehasonlítása.

Kézenfekvő és gyakran hangoztatott gondolat, hogy az alkoholizmus szorosan összefügg a bortermeléssel: a bortermelő vidékeken nagyobb az alkoholizmus. Ennek a tételnek ellenőrzése végett kiszámítottuk az alkoholizmus és három év (1963—1965. évek) egy főre eső bortermelése közötti korrelációt Magyarország megyéire nézve.⁴⁰ A Spearman-féle rangkorrelációs együttható: $r = + 0,31$.

7. tábla

A megyék rangsora az alkoholizmus, a mezőgazdasági és a városi népesség aránya és az egy főre jutó bortermés nagysága szerint

Megye (város)	A májzsugorodás halálozási gyakorisága* (százszázalék)	A mezőgazdasági népesség aránya (1963. január 1.)	A városi népesség aránya (1960. január 1.)	Az egy főre jutó évi bortermelés** (hektoliter)	A megyék rangsora			
		százalék			a májzsugorodás okozta halálozás gyakorisága	a mezőgazdasági népesség	a városi népesség	az egy főre jutó bortermelés
					aránya			alapján
Pest	10,4	22	13	0,49	1	18	15	8
Heves	8,9	34	24	0,92	2	12	7-8	2
Bács-Kiskun	8,1	51	29	2,05	3	2	5	1
Komárom	7,8	17	43	0,32	4	19	1	12
Zala	7,2	44	21	0,70	5	8	11	3
Somogy	6,8	48	12	0,40	6	5	16	10
Fejér	6,4	34	24	0,33	7	14	7-8	11
Szolnok	6,3	43	38	0,30	8	9	3	13
Veszprém	6,2	31	26	0,52	9-10	15-16	6	7
Nógrád	6,2	27	17	0,22	9-10	17	13	16
Vas	5,9	37	23	0,20	11	11	9-10	18
Békés	5,8	50	23	0,07	12	4	9-10	19
Szabolcs-Szatmár	5,7	50	10	0,29	13-14	3	18	14-15
Tolna	5,7	44	7	0,68	13-14	7	19	4
Csongrád	5,4	46	40	0,58	15-17	6	2	5
Győr-Sopron	5,4	34	34	0,21	15-17	13	4	17
Hajdú-Bihar	5,4	54	18	0,29	15-17	1	12	14-15
Borsod-Abaúj-Zemplén ..	5,2	31	11	0,46	18	15-16	17	9
Baranya	4,3	40	15	0,53	19	10	14	6
Budapest	16,4	1,4	100,0	0,01
Miskolc	11,5	3,0	100,0	0,00
Debrecen	9,1	12,9	100,0	0,00
Pécs	8,7	4,3	100,0	0,00
Szeged	7,6	6,6	100,0	0,00

* Az 1956—1965. évek gyakoriságának átlaga.

** Az 1963—1965. évek átlaga.

⁴⁰ Ebben a korrelációs számításban csak a 19 megye területére vonatkozó adatokat használtuk fel. Amikor az 5 város adatait is figyelembe vettük, akkor — a városok nagy alkoholizmusa és gyakorlatilag zérus bortermelése miatt — negatív korrelációt kaptunk az alkoholizmus és a bortermelés között.

Meglehetősen gyöngye kapcsolatot találtunk: Heves, Bács-Kiskun és Zala megyében a bortermelés és az alkoholizmus egyaránt nagy, Győr-Sopron, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megyében mindkettő kicsi, ezzel szemben Pest és Komárom megyében sokkal több a májzsugorodás okozta haláleset, mint arra a bortermelés alapján következtethetnénk.

Ha a nagyvárosok adataira is kiterjesztjük elemzésünket, feltűnik, hogy Budapesten és a négy megyei jogú városban igen nagy az alkoholizmus. Ez a tény, valamint az, hogy egyes iparosodottabb megyékben nagyobbak látszik az alkoholizmus, arra indított bennünket, hogy megvizsgáljuk: milyen szoros korreláció van az alkoholizmus, valamint a városi népesség aránya és a mezőgazdasági népesség aránya között.

A városi népesség aránya és az alkoholizmus közötti rangkorrelációs együttható⁴¹: $r = +0,55$, a mezőgazdasági népesség aránya és az alkoholizmus közötti rangkorrelációs együttható pedig: $r = -0,63$. Tehát minél városiasodottabb valamely megye, és minél kisebb a mezőgazdasági népesség aránya, annál elterjedtebb az alkoholizmus.

Kiszámítottuk a többszörös korrelációt is az alkoholizmus, a mezőgazdasági népesség aránya⁴² és az egy főre jutó bortermelés között a 19 megyében és az 5 városban. A következő parciális korrelációs együtthatókat kaptuk:

alkoholizmus és mezőgazdasági népesség $r = -0,75$
 alkoholizmus és bortermelés $r = +0,45$

Az alkoholizmus, valamint a mezőgazdasági népesség és a bortermelés közötti többszörös korrelációs együttható pedig: $R = 0,75$. A két utóbbi tényező tehát az alkoholizmus elterjedtsége regionális különbségeinek csupán valamivel több mint felét magyarázza meg. ($R^2 = 0,56$).

Számításainkból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az alkoholizmus meglehetősen erősen összefügg az iparosodással és a városiasodással, és gyengébb kapcsolatban van a bortermeléssel is.⁴³

A bortermeléssel való kapcsolat magyarázata nyilvánvaló, inkább azon lepődhetünk meg, hogy ez a kapcsolat láthatólag nem nagyon erős. Nehezebb megmagyarázni, mi okozza, hogy az alkoholizmus pozitív korrelációban van az iparosodással és városiasodással. Lehet, hogy Bacon⁴⁴ elmélete helyes, hogy a modern társadalom általános fejlődése következtében jut nagyobb szerephez az alkoholfogyasztás (többek között azért, mert új félelmek, szorongások merülnek fel, amelyeknek elviselését az alkoholfogyasztás megkönnyíti, ezenkívül, mert a modern társadalomban nehezebbé válik a környezet kontrollja az egyének viselkedése fölött). Az is lehet, hogy az ok csupán az, hogy az iparosodottabb vidékeken nagyobb az egy főre eső jövedelem, és így többet lehet szeszes italra köl-

⁴¹ Az 5 várost a mezőgazdasági népesség aránya alapján rangsoroltuk.

⁴² A mezőgazdasági és a városi népesség aránya közül azért az elsőt vettük fel a többszörös korrelációs számításba, mert az mutatott erősebb rangkorrelációt az alkoholizmussal, és azért hagytuk ki a városiasodást, mert az erős korrelációt mutat az iparosodással.

⁴³ A talált összefüggések ellenőrzése céljából külföldi adatokkal is végeztünk hasonló számításokat. Így az Egyesült Államok 51 államának májzsugorodási halálozási arányszáma és városi népességének arányszáma közötti rangkorrelációs együttható: $r = +0,81$, az összefüggés tehát erős. Ugyanakkor Franciaországban 23 megye egy főre eső bortermelése és a férfiak májzsugorodási halálozási arányszáma között a rangkorrelációs együttható: $r = +0,35$, az összefüggés tehát gyöngébb. Ezek az eredmények alátámasztják fenti következtetésünket. (Az adatok forrása: Statistical Abstract of the United States. 1963.; S. Ledermann: Alcohol, alcoholisme, alcoholisation. INED. Travaux et Documents. No. 29. PUF. Paris. 314 old.)

⁴⁴ S. D. Bacon: Alcohol and complex society. (Pittman — Snyder: 1. m.-ben 78—93. old.)

teni. Végül az is feltételezhető, hogy a nem mezőgazdasági és városi népesség normarendszere inkább kedvez az alkoholizmus kifejlődésének, mint a hagyományos, falusi, mezőgazdasági környezet. Le kell azonban szögeznünk, hogy az iparosodottságon és a bortermelésen kívül más tényezők is erősen befolyásolják az alkoholizmus elterjedtségét.

Többen bebizonyították már, hogy az alkoholizmust vagy a nagy alkoholfogyasztást igen gyakran ki lehet mutatni az öngyilkosságot és az erőszakos bűncselekményeket elkövetők körében.⁴⁵ Az 1963—1965. évi férfi öngyilkosok 34,1 százalékánál, a nőknek pedig 5,8 százalékánál állapítottak meg biztosan alkoholizmust. Az 1958—1963. években elítéltek 19,4 százalékának bűncselekménye alkoholfogyasztással függött össze, ez az arány az emberölés és kísérlete esetében 43,5, a testi sértés esetében 35,7, a hivatalos személy elleni erőszak esetében pedig 57,9 százalék. Kézenfekvő ezért az a feltételezés, hogy ahol több az alkoholizmus, ott több az öngyilkosság és az erőszakos bűncselekmény. A rangkorrelációs számítások azonban nem igazolták ezt a feltételezést, ugyanis a következő együtthatókat kaptuk:

alkoholizmus és öngyilkosság ⁴⁶	$r = +0,14,$
alkoholizmus és emberölés ⁴⁷	$r = +0,20,$
alkoholizmus és hivatalos személy elleni erőszak	$r = +0,07,$
alkoholizmus és testi sértés	$r = +,11.$

Levonhatjuk tehát azt a meglepő következtetést, hogy *számításaink nem mutatnak lényeges összefüggést az alkoholizmus elterjedtsége, valamint az öngyilkosságok és egyes tipikus erőszakos bűncselekmények gyakorisága között.*

Mi okozhatja az igen kis korrelációs együtthatókat? Keressük az okokat először mintegy formálisan, az adatokban, azután kísérreljünk meg elméleti magyarázatot adni.

Az öngyilkosságok és az alkoholizmus közötti összefüggés vizsgálatakor kitűnik, hogy vannak az országnak egyes megyéi, ahol e két jelenség viszonylagos gyakorisága hasonló, más megyékben viszont éppen ellentétes. Nagy az öngyilkossági arányszám és kicsi az alkoholizmus Csongrád, Hajdú-Bihar és Békés megyében, viszont nagy az alkoholizmus és kevés az öngyilkosság Heves megyében, Miskolcon és Pécsen. Ezzel szemben mindkét arányszám kicsi az ország legnyugatibb és legkeletibb részén: Győr-Sopron, Vas és Szabolcs-Szatmár megyében, viszont mindkét arányszám nagy elsősorban Budapesten és Debrecenben, valamint Bács-Kiskun és Pest megyében.

Hasonló helyzetet találunk az említett erőszakos bűncselekmények és az alkoholizmus összefüggésének elemzésekor. Mindkét jelenség gyakori Bács-Kiskun és Pest megyében, ritka Győr-Sopron és Vas megyében. Kis alkoholizmust és sok erőszakos bűncselekményt találunk Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar és Baranya megyében. A nagy alkoholizmussal viszonylag kevés erőszakos bűncselekmény jár együtt Budapesten és Heves megyében.

⁴⁵ Cseh-Szombathy László: i. m. *Demográfia*. 1963. évi 2. sz. 186—216. old., Csonka József — dr. Vavró István: i. m. *Statistikai Szemle*, 1965. évi 8—9. szám 832—839. old.

⁴⁶ Sőt nem mutatkozott semmi kapcsolat a májzsugorodási halálozási arányszám és a 10 000 lakosra eső, alkoholizmussal összefüggő öngyilkosságok arányszáma között sem, mert a rangkorrelációs együttható: $r = +0,01$.

⁴⁷ 17 európai ország májzsugorodási és öngyilkossági halálozási adatai alapján is korrelációt számítottunk, a kapott rangkorrelációs együttható ebben az esetben is igen kicsi volt: $r = +0,32$.

⁴⁷ Az alkoholizmus és az erőszakos bűncselekmények közötti korreláció számításához a 19 megye és Budapest adatait használtuk fel, a négy megyei jogú város adatait a megfelelő megyék adataiba építettük bele.

Az elméleti magyarázatban kiindulhatunk *Menninger*⁴⁸ feltételezéséből, hogy az alkoholizmus „krónikus öngyilkosság”: az öngyilkosság a konfliktusokból való szabadulás gyors eszköze, az alkoholizmus pedig a lassú eszköze. *Paola, Dorpat* és *Larson*⁴⁹ viszont rámutatnak, hogy bár az alkoholizmus ideiglenesen helyettesítheti az öngyilkosságot, dezintegráló személyiségi és szociális hatásai-val idővel erősítheti is az öngyilkosságra való ösztönzést. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy azonos okok — izoláció, konfliktusok, más lelki sérülések — okozzák az öngyilkosságokat és az alkoholizmust (legalábbis e jelenségek egy részét). A két magatartás mintegy alternatívája is egymásnak, tehát az alkoholizmusba menekülés — legalábbis ideiglenesen — az öngyilkosságból való menekülést is jelentheti. Idővel azonban az alkoholizmus erősíti az öngyilkosságra való hajlandóságot. Ez magyarázhatja, miért találunk az egyes esetekben gyakran kapcsolatot az öngyilkosság és az alkoholizmus között, mégis miért nincs a kettő gyakorisága között lényeges összefüggés. Végeredményben a társadalmi és kulturális helyzettől és hagyományoktól függ, milyen gyakran alakulnak ki olyan helyzetek, amelyekből az egyén öngyilkosságba vagy alkoholizmusba menekül, és hogy az egyén általában melyiket választja e két (illetve még számtalan más) alternatíva közül.

Az alkoholizmus és az erőszakos bűncselekmények közötti pozitív kapcsolat hiányát kellőképpen megmagyarázza az, hogy az előbbi az iparosodottabb, az utóbbiak pedig a mezőgazdaságibb jellegű vidékeken gyakoribbak. Ebből az következne, hogy negatív korreláció legyen köztük. Miért nincs? Mert — amint említettük — vannak olyan vidékek, ahol mindkettő ritka, illetve gyakori. Ennek okát ismét a társadalmi és kulturális hagyományokban kell keresnünk.

KÖVETKEZTETÉSEK

A három deviáns jelenség vizsgálata során végzett statisztikai számítások általában negatív eredménnyel zárultak, az adatok nem igazolták a felállított hipotéziseket. Megállapíthatjuk egyrészt, hogy a három deviáns magatartás előfordulásának területi eloszlása között nincs hasonlóság és ebből kifolyólag az eloszlási sajátosságok nem hozhatók egymással összefüggésbe, másrészt pedig azt is leszögezhetjük, hogy az egyes vizsgált magatartások eloszlása nem magyarázható a megyék népességének demográfiai, foglalkozási, települési jellegzetességeivel sem.

A vizsgálatot a negatív eredmények ellenére sem tekintjük hiábavalónak: a verifikált hipotézisek sorozatos megcáfolásával kiküszöböltünk számos lehetséges magyarázatot a kérdéses jelenségre nézve, és leszűkíthettük azt a kört, amelyen belül a fő összefüggéseket tovább kell keresnünk. Az egyes jelenségek tárgyalásánál már utaltunk arra, hogy feltételezésünk szerint a különböző deviáns magatartások eltérő területi eloszlásának, az egyes területi egységekre jellemző mutatók közötti jelentős különbségeknek és e különbségek stabilitásának okát a népesség speciális kulturális adottságaiban kell keresnünk. E feltevésünk alátámasztására ez idő szerint csak a többi lehetséges magyarázatnak a tanulmányban ismertetett eliminálása szolgál, és ezért korántsem tekinthetjük bizonyítottnak. Nem kizárt ugyanis, hogy a kulturális adottságokkal való magya-

⁴⁸ K. A. Menninger: *Man Against Himself*. New York. 1938.

⁴⁹ E. G. Paola — T. L. Dorpat — W. R. Larson: *Alcoholism and suicidal behavior*. (Pittmann-Snyder: i. m.-ben 511—534. old.).

rázat mellett még van más lehetséges feltételezés is, olyan, amelynek cáfolatára itt nem került sor. A további kutatások alkalmával el kell végezni feltevésünk közvetlen verifikálását is, ehhez azonban a megfelelő elméleti tételek kidolgozása mellett olyan adatokra is szükség van, amelyeket majd a Központi Statisztikai Hivatal eddigi adatgyűjtéseihez kapcsolódó speciális felvételek, adatgyűjtések biztosítanak.

РЕЗЮМЕ

Проведенные Центральным статистическим управлением и Научно-исследовательской группой по демографии исследования преступности, алкоголизма и самоубийств свидетельствуют о наличии связи между этими явлениями. На основании установленной между этими явлениями эмпирической связи и предполагаемой логической взаимозависимости преступность, алкоголизм и самоубийство можно считать различными формами проявления т.н. девиационного поведения, противостоящего общественным нормам и обычаям. Описываемое в настоящей статье обследование анализирует девиационные поведения при помощи экологического метода. Так, можно установить, что в отношении частоты отдельных видов девиационного поведения существуют значительные различия между отдельными районами страны. Целью обследования являлось, с одной стороны, определение на основании территориальных данных роли отдельных факторов с точки зрения частоты трех девиационных поведений и, с другой стороны, предоставление объяснения различий в показателях по отдельным районам.

На основании результатов обследования было установлено, что нет сходства между территориальным распределением частоты данных трех видов девиационного поведения, ввиду чего не предоставляется возможным установить взаимозависимость между специфичностями распределений. Помимо этого выяснилось также и то, что характерные черты отдельных обследованных поведений не поддаются объяснению на основании демографической, трудовой и урбанической специфики территориальных единиц (комитатов).

Согласно предположению авторов причины расхождения в территориальном распределении различных девиационных поведений и в характерных для отдельных территориальных единиц показателях, а также устойчивости последних следует искать в специальных культурных условиях населения. Корни девиационных поведений находятся в тех культурных ценностях, общественных нормах и навыках поведения, которые человек усваивает в ходе процесса социализации еще в детском возрасте. Несмотря на большую мобильность современного общества важнейшая часть процесса социализации и в настоящее время осуществляется в семье, в рамках определенных в территориальном отношении общностей. Только этим можно объяснить то обстоятельство, что девиационные поведения не распространяются равномерно, а наблюдающиеся уже полстолетия различия между отдельными территориальными единицами, сохраняются несмотря на происшедшие с тех пор экономические, общественные и культурные перемены. (Резюме включает в себя первую часть статьи, опубликованной в номере 1 за 1968. г. стр. 43 – 54 журнала *Статистического Обозрения*.)

SUMMARY

The studies performed by the Central Statistical Office and the Research Group for Population Studies in crime, alcoholism and suicides, have shown a connection between these phenomena. On basis of the experimental and presumable logical connection between them, crime, alcoholism and suicide may be considered as different types of the so-called deviant behaviours opposing social norms, social habits. The selected deviant behaviours were analysed by the study reviewed in the paper with the methods of ecological research. For it can be stated that essential differences can be experienced in the occurrence of the individual deviant behaviours among the different regions of the country. Aim of the study was partly to determine the role of the individual factors in shaping the 3 deviant behaviours on basis of regional data, partly to explain the differences among the indices of the regional units.

On basis of the results thus obtained it could be stated that there is no resemblance in the regional distribution of the occurrence of the 3 deviant behaviours and thus

the characteristics of the distributions cannot be brought into connection with one another; on the other hand, it has turned out that the distribution characteristics of the individual behaviours studied cannot be explained by the demographic, occupational and settlement characteristics of the populations of the regional units — countries — either.

The authors assumed that the cause of the different regional distributions of the different deviant behaviours, of the essential differences among the indices of the individual regional units and of the stability of these differences lies in the special cultural conditions of the population. But the deviant behaviours are rested in the cultural values, social norms, behaviour patterns with which, one becomes familiar mainly during the socialization in one's childhood. Despite the high mobility in modern society even today the most important stage of the process of socialization takes place in the family, in a community territorially bound. This fact alone can explain why the deviant behaviours do not spread evenly and why the differences observed since 50 years among the individual regional units survive despite the economic, social and cultural changes having taken place in the meantime. (The summary gives also the content of the first part of the article that was published in No. 1, (pp. 43—54.) of *Statistical Review*.)